Doktora Öğrencisi Nurbol Kudaybergenov'un "Günümüz Kazak Nesrindeki İnsani Değerler" Başlıklı Doktora Tezi Üzerine Yapılan "6D021400 - Edebiyat Araştırmaları" Uzmanlık Alanındaki Filoloji Felsefesi Doktoru Derecesine (Phd) Sunmak İçin Hazırlanmış Değerlendirme Raporu

Son çeyrek yüzyılda Kazak edebiyatının edebî ve estetik anlayışı değişmiştir. Günümüz Kazak aydınlarında değerler sistemini yeniden değerlendirme ve işleme süreci devam etmektedir. Artık Kazak nesri daha önce oluşan Sosyalist gerçekçilik akımıyla sınırlı kalmayıp dünya edebiyat sahasındaki çeşitli akımlara yönelmekte ve çeşitli denemeleri de cesurca yapabilen bir nesre dönüşmektedir. Nurbol Kudaybergenov'un "Günümüz Kazak Nesrindeki İnsani Değerler" adlı tez çalışmasında böyle bir geçiş dönemindeki değerler sisteminin gerçek yüzü gözler önüne serilerek özel olarak incelenmiştir. Hayatın gerçeklerinin edebî gerçeğe dönüşmesi, onların özellikleri, edebî ve poetik başarıları ile millî ve insani değerlerin ilişkileri gibi meseleler bu çalışmanın konusu olmuş ve önemli tespitler yapılmıştır. Ayrıca değerler teorisi üzerinde durulup Kazak edebiyatındaki değerlerin kaynaklarından söz edilmiştir. Bir değer olan bağımsızlık kavramının günümüz edebi eserlerde işlenişi ve özellikleri incelenip yeni devirdeki değerler sistemi bilimsel ve edebi yönden değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada bağımsızlık aldıktan sonraki yıllarda yazılan Kazak edebiyatının başarılı eserleri incelenmiş ve konunun daha iyi araştırılması ve anlaşılması için bu dönemde yazılan edebî eserlerin türlerinin çeşitli olmasına dikkat çekilmiştir. Ayrıca insani değerler arasında estetik değerler üzerinde çokça durulmuş ve edebî eserler poetik-aksiyolojik yönden tahlil edilmiştir. Çalışma, nesrin roman, öykü ve hikâye türlerini içermektedir. Söz konusu türlerde yazılan edebî eserlerin hepsi çalışmaya dâhil edilemeyeceği için sadece öne çıkan ve başarılı eserler seçilip incelenmiştir. Kazakistan'ın halk yazarı A. Nurpeyisov'un "Sonğı Parız", B. Nurjekeulı'nın devlet ödülüne layık görülen "Ay, Düniye-ay" romanlarını, T. Abdikulı'nın "Parasat Maydanı" öyküsü ile M. Mağauin'in "Selahaddinnin Ükimi", T. Şapay'ın "Ayna Saray", N. Oraz'ın "Kayırşının Juldızı", D. Ramazan'ın "Köş" adlı hikâyeleri ve ayrıca genç yazarların da hikâyeleri incelenip edebî, aksiyolojik değerlendirilmiştir. Bununla birlikte son çeyrek yüzyılda yazılan diğer başarılı eserler de gözden geçirilip edebiyatın gelişinden söz edilmiştir.

Çalışma, elde edilen sonuçların dahili mantıksal bir birliğini içermektedir. Yazar, ahenkli ve düşünülmüş bir bakış açısı ve tekniğine sahiptir. Amaç, görevler, plan, tezler temel içeriğine karşılık gelir. Tezde bir giriş, üç bölüm, sonuç, kullanılan kaynakların listesi bulunmaktadır. Başvurulan, filolojik ve metodolojik araçlar hakkında yeterli kaynağa da sahiptir.

Tezin "Giriş" bölümünde çalışmasının problemi, amacı, sınırı belirlenmiş ve çalışmayla ilgili varsayımlar ortaya konulmuştur.

Scanned by TapScanner

Çalışmanın "Değerler Teorisi ve Edebiyat Bilimindeki Disiplinlerarası Araştırmalar" başlıklı birinci bölümünde değerler teorisi kavramı üzerinde durulmuş ve insani değerlerin Kazak nesrindeki kaynaklarına değinilmiştir. Bu günümüz edebiyattaki değerleri daha iyi anlamaya yardımcı olacaktır. "Bağımsızlık Yıllarındaki Kazak Nesri: Edebî-Estetik Arayışlar ve Dünya Görüşsel Paradigma" adlı bölümde meşhur yazarların son çeyrek yüzyılda kaleme aldıkları klasik eserleri tahlil edilip günümüz Kazak edebiyatındaki estetik anlayışı incelenmiştir. Üçüncü bölümün başlığı "Şimdiki Hikâye: Millî ve İnsani Değerlerin İlişkisi"dir. Kendi köklerini ve kültürel değerlerini tanıyarak manevi yenilenme, millî ruhun ve şuurun inşası yolunda ilerlemekte olan Kazakistan için bu konuların bilimsel açıdan incelenmesini önemli buluyorum. Genç yazarlar da bu konulardan uzak kalmamıştır ve araştırmacı onların eserlerinden yola çıkarak günümüz nesrindeki değerler sisteminin estetik aktarımını tespit etmeye çalışmıştır.

Yapılan araştırmaların modern filoloji ve kültürolojide güncellik ve teorik uygulamalı önemi vardır. Bu, XX - XXI yüzyılın başlarındaki Kazak edebiyatındaki kaymaları anlama bağlamında yenilik, teorik ve pratik önemi olan tüm özelliklere sahip olan filolojik bilginin fiili sorunlarıyla ilgili derin bir çalışmadır.

Nurbol Kudaybergenov tezinin olumlu bir değerlendirmeyi hak ettiğine ve 6D021400 - filoloji alanında, filolojinin uzmanlığında Filoloji Felsefesi Doktoru (PhD) derecesinin verilmesi için gerekli yeterlikleri yerine getirdiğini inanıyorum.

Prof. Dr. Nezir TEMUR
Yurtdışı Tez danışmanı
Gazi Üniversitesi-Türkiye

Scanned by TapScanner

Докторант Худайбергенов Нурбол Джумагалиевичтің «6D021400 – Әдебиеттану» мамандығы бойынша философия докторы дәрежесін (PhD) алу үшін ұсынған «Қазіргі қазақ прозасындағы жалпыадамдық құндылықтар» атты диссертациялық жұмысына

ПІКІР

Соңғы ширек ғасырда қазақ әдебиетінің көркемдік-эстетикалық бағдары ауысты. Бүгінгі қазақ ғылымында құндылықтар жүйесіне қайта баға беру үдерісі жүріп жатыр. Ендігі ретте қазіргі қазақ прозасы қалыптасқан социалистік реализм сүрлеуімен емес, әлемдік әдеби кеңістіктің арналарына еркін қол созып, әртүрлі эксперименттерге батыл бара білетін прозаға айналып отыр. Нурбол Худайбергеновтің «Қазіргі қазақ прозасындағы жалпыадамдық құндылықтар» атты диссертациялық жұмысында осындай өтпелі кезеңдегі құндылықтар жүйесінің шынайы бет-бейнесі ашылып, арнайы талдау нысанына алынады. Өмір шындығының көркем шындыққа айналуы, олардың өзіндік ерекшеліктері, көркемдік-поэтикалық жетістіктері мен ұлттық және жалпыадамдық құндылықтардың арақатынасы сынды түйткілді мәселелер аталмыш зерттеу жұмысының нысанына алынып, тұшымды тұжырымдар ұсынылады. Сондай-ақ, құндылықтар теориясы пәнаралық негізде зерделеніп, қазақ әдебиетіндегі құндылықтардың бастауларына шолу жасалынады. Тәуелсіздік құндылығының қазіргі көркем туындылардағы көрініу ерекшеліктері сарапқа салынып, жаңа дәуірдегі құндылықтар жүйесіне ғылыми-әдеби тұрғыдан баға беріледі.

Диссертациялық жұмыстың талдау нысанына Тәуелсіздік жылдарындағы қазақ әдебиетінің жетістіктері ретінде танылған көркем туындылар таңдалып алынған және тақырыптың біршама объективті әрі тереңірек ашылуы үшін осы кезеңде жазылған шығармалардың жанрларының әртүрлі болуына да назар аударылған. Сондай-ақ жалпы адамзаттық құндылықтардың ішінде эстетикалық құндылықтарға басымдық беріліп, көркем туындылар поэтикалық-аксиологиялық тұрғыдан талданды.

Ғылыми жұмыста прозаның роман, повесть, әңгіме сынды негізгі жанрлары қамтылған. Аталған жанрларда жазылған туындылардың бәрін бір диссертациялық жұмыс аясына сыйғызу мүмкін болмағандықтан, көрнекті, көркемдік қуаты мол шығармалар ғана таңдалып алынып, дегенмен шығармалардың көтерген түйткілді мәселелерінің, қаузаған тақырыптарының әртүрлі болуына баса мән берілген. Бұл қазіргі прозаның беталысын танып, құндылықтар жүйесіне объективті түрде баға беруге жол ашады. Қазақстанның халық жазушысы Ә.Нұрпейісовтің “Соңғы парыз”, Б.Нұржекеұлының Мемлекеттік сыйлыққа лайық деп танылған “Әй, дүние-ай” романдарын, Т.Әбдікұлының “Парасат майданы” повесі мен М.Мағауаинның “Салахад-диннің үкімі”, “Т.Шапайдың “Айна сарай”, Н.Ораздың “Қайыршының жұлдызы”, Д.Рамазанның “Көш” әңгімелерін, сондай-ақ бірқатар жас жазушылардың әңгімелерін арнайы талдау нысанына алып, көркемдік, аксиологиялық тұрғыдан сарапқа салған. Сонымен бірге соңғы ширек ғасырда

Scanned by TapScanner

жазылған басқа да салмақты туындыларға шолу жасалып, әдебиеттің даму бағыты сөз етіледі.

Зерттеу жұмысындағы түйіндер логикалық тұрғыдан дұрыс. Мақсат-міндеттері мен мазмұны өзара сәйкес келеді. Диссертация кіріспеден, үш тараудан, қорытындыдан және пайдаланылған әдебиеттер тізімінен тұрады. Ізденуші филологиялық және методологиялық әдістерді жеткілікті деңгейде меңгерген.

Диссертацияның «Кіріспе» бөлімінде зерттеу жұмысының өзектілігі, мақсат-міндеттері және тақырыпқа қатысты тұжырымдар келтірілген.

Диссертацияның «Құндылықтар теориясы және әдебиеттанудағы кешенді пәнаралық зерттеулер» деп аталатын бірінші тарауында құндылықтар теориясының іргелі ұғым-түсініктері мен жалпыадамдық құндылықтардың қазақ прозасындағы бастауларына шолу жасалынады. Бұл өз кезегінде қазіргі әдебиеттегі құндылықтардың табиғатын тереңірек түсінуге жол ашады. Ал диссертацияның «Тәуелсіздік жылдарындағы қазақ прозасы: көркемдік-эстетикалық ізденістер мен дүниетанымдық парадигма» атты тарауында көрнекті қаламгерлердің соңғы ширек ғасырда жазған классикалық шығармалары талданып, қазіргі қазақ әдебиетіндегі көркемдік үрдістер сараланады. Үшінші тарау «Қазіргі әңгіме: ұлттық және жалпыадамдық құндылықтар арақатынасы» деп аталады. Өзінің мәдени бірегейлігін танып, рухани жаңғыру жолына түскен Қазақстан сынды ел үшін мұндай мәселелердің ғылыми тұрғыдан қарастырылуы қай жағынан да маңызды деп есептеймін. Сондай-ақ жас жазушылар шығармашылығы да шетін қалмаған. Ізденуші осы арқылы қазіргі прозадағы құндылықтар жүйесінің көркемдік трансформациялануын анықтауға тырысқан.

Жазылған зерттеу жұмысының қазіргі филология және мәдениеттану салалары бойынша теориялық және тәжірибелік маңызы бар. Бұл XX ғасырдың соңы мен XXI ғасырдың басындағы қазақ әдебиетіндегі көркемдік үрдістерді ғылыми пайымдауда теориялық және тәжірибелік маңызы бар жұмыс болып саналады.

Худайбергенов Нурбол Джумагалиевичтің зерттеу жұмысының өзекті екенін айта отырып, «6D021400-Әдебиеттану» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін лайықты жұмыс деп сенемін.

Незир ТЕМУР

Шетелдік кеңесші

Scanned by TapScanner

Республика Казахстан, город Алматы.
Двадцать седьмое мая две тысячи девятнадцатого года

Перевод документа с турецкого языка на казахский язык выполнен переводчиком ИП «Lege Artis Translation» гр. Галимовой Гузяль Рафаильвной, 08.11.1988 года рождения, уроженка Жамбылской области, ИИН 881108401988, удостоверение личности № 025008178 от 24.02.2010 года, выданное МЮ РК.

Подпись

Ф.И.О. (подпись)

Республика Казахстан, город Алматы.
Двадцать седьмое мая две тысячи девятнадцатого года
Я, Сагиева Гульнара Нурпеисовна, нотариус города Алматы, действующая на основании государственной лицензии за № 0001993 от 20 октября 2004 года, выданной Министерством Юстиции Республики Казахстан, свидетельствую подлинность подписи, сделанной известным мне переводчиком, гр. Галимовой Гузяль Рафаильвны. Личность подписавшей документ установлена, дееспособность и полномочия её проверены.

Зарегистрировано в реестре за № 1-2373
Взыскано: 1339 тенге, из них 76 тенге госпошлина + 1263 тенге тариф
Нотариус

Scanned by TapScanner